فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی
جلد ۷، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹ ص. ۳۰۱-۲۸۷

Rural Development Strategies
Vol. 7, No. 3, Fall 2020, P. 287-301

دیدگاه زنان روستایی در مورد تأثیر طرح توان‌افزایی جامعه محلی شهرستان قلعه‌گنج بر توانمندسازی زنان (مورد: دهستان سرخ‌قلعه)

نازیلا جشان شهریاری[۱*]، حمید جلالیان[۲]، احمد حاج‌علیزاده[۳] و سعید نصیری‌زارع[۴]

تاریخ دریافت: ۱۷ دی ۱۳۹۹ تاریخ پذیرش: ۲۹ بهمن ۱۳۹۹

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مطالعه تأثیر اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی شهرستان قلعه‌گنج در استان کرمان بر توانمندسازی زنان در روستاهای دهستان سرخ‌قلعه انجام شد. پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، تحلیلی- همبستگی است. جامعه آماری ۹۷۵ نفر از زنان روستایی تحت پوشش این طرح در دهستان سرخ‌قلعه بود که ۱۳۸ نمونه براساس فرمول کوکران به دست آمد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق‌ساخته که روایی آن توسط متخصصین و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ تایید شد. توزیع و انتخاب نمونه‌ها نیز براساس نسبت آن‌ها و به صورت تصادفی بود. برحسب نتایج پژوهش، اجرای این طرح در بُعد شخصیتی، موجب افزایش اعتماد به نفس، احساس استقلال، ارزشمندی و افزایش قدرت تصمیم‌گیری در زنان شده که در نتیجه، افزایش مشارکت آنان در انتخابات شوراها و مدیریت در روستای خود را به دنبال داشته است. در بُعد اجتماعی، موجب افزایش وجهه و منزلت اجتماعی، اعتبار ایده‌ها و نظرات نزد خانواده و اجتماع و همچنین تربیت صحیح فرزندان در خانواده شده است. اما در بُعد اقتصادی، این طرح تنها موجب ایجاد روحیه کارآفرینی در میان زنان شده و در بسیاری از متغیرهای اقتصادی مؤفقیت آمیز نبوده است. بنابراین، فراهم‌کردن شرایط به صورت تأمین منابع مالی، ایجاد صندوق‌های قرض‌الحسنه و پس‌انداز و تنوع‌بخشی در فعالیت‌ها و برنامه‌های آموزشی-مهارتی در بین زنان برای شروع فعالیت‌های اقتصادی، می‌تواند موجب اشتغال، پس‌انداز و تنوع بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی در میان آنان گردد. همچنین با توجه به یافته‌های دیگر پژوهش، میان متغیرهای سن، سطح تحصیلات و وضعیت تأهل زنان، با توانمندسازی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

کلمات کلیدی: توانمندسازی، توسعه روستایی، زنان روستایی، طرح پیشرفت و آبادانی شهرستان قله‌گنج

۱ - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه خوارزمی تهران
۲ - دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه خوارزمی تهران
۳ - معاونت اجتماعی و توانمندسازی بنیاد علوی
۴ - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه خوارزمی تهران
(*- نویسنده مسئول: nazilla.shahriari@gmail.com)

DOI: 10.22048/RDSJ.2021.242421.1863

مقدمه

زنان به طور معمول نیمی از افراد هر جامعه را تشکیل می‌دهند. آن‌ها منبع انسانی بالقوه مهمی در توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه هستند و به عنوان سرمایه‌های واقعی خانواده محسوب می‌شوند که هنوز بیشتر خانواده‌ها به درآمدهای آنان وابسته هستند (بات[1]، ۲۰۱۵؛ پارماندام و پاچیرسمای[2]، ۲۰۱۵). زنان نه تنها موضوع و هدف هر برنامه توسعه‌ای به شمار می‌روند، بلکه عامل تقویت‌کننده مؤثری نیز در پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی و اجتماعی هستند و از این روی، بر میزان موفقیت دولت‌های در حال توسعه در زمینه کنترل بیکاری، بهداشت، حفظ محیط زیست و رفع فقر نیز تأثیر می‌گذارند (کاظمی، ۱۳۹۶). زنان در بیشتر مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه پایه و اساس کشاورزی در مقیاس کوچک، نیروی کار مزرعه و زندگی روزانه خانواده هستند (آدکانل[3]، ۲۰۱۳) و بدین ترتیب بخش عمده‌ای از مسئولیت تولید مواد غذایی خانواده‌های خود را نیز بر عهده دارند (ساتیواوتی[4] و همکاران، ۲۰۱۰). در حالی که اهمیت و نقش زنان در جامعه روستایی آشکار و غیرقابل انکار است، اما بیشتر آنان در کشورهای در حال توسعه از جایگاه و مرتبه اجتماعی متناسبی برخوردار نیستند و از محروم‌ترین افراد جامعه هستند که با سرکوب اجتماعی و نابرابری‌های اقتصادی و همچنین مشکلات دسترسی به آموزش، منابع مالی و غیره روبرو بوده و اغلب مورد غفلت واقع می‌شوند. این در حالی است که توانمندسازی آنان می‌تواند نقش مهمی در سرعت بخشیدن به روند بهبود وضع اقتصادی آنان و به طور کلی در توسعه جامعه داشته باشد (داس و سنیگ[5]، ۲۰۱۹).

زنان توانمند در اقتصادهای نوظهور نه تنها بهزیستی خانواده را بهبود می‌بخشند و بر کاهش خشونت تأثیر می‌گذارند، بلکه سلامت اقتصادی ملل را نیز از طریق آموزش بهتر و کاهش فقر به ارمغان می‌آورند (دویت[6] و همکاران، ۲۰۱۴؛ اسکات[7] و همکاران، ۲۰۱۲؛ دولان و اسکات[8]، ۲۰۰۹). توانمندسازی زنان، یکی از ابعاد اصلی توسعه کشورهاست و به عنوان یکی از اهداف توسعه هزاره تعیین شده (پارماندام و پاچیرسمای، ۲۰۱۵) و در چند دهه گذشته نیز یکی از موضوعات مهم در بحث توسعه بوده است. امروزه ثابت شده است که زنان توانمند می‌توانند کل جامعه روستایی را دگرگون کنند و راه را برای توسعه[9] سریع‌تر هموار کنند (ماهانتا[9]، ۲۰۰۸). توانمندسازی می‌تواند به عنوان یک ضرورت کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه به رشد و پیشرفت زنان کمک چشمگیری نماید و در سطح فردی نیز باعث تغییرات اجتماعی شود (جمال و همکاران، ۲۰۱۶؛ سانگتها[10] و همکاران، ۲۰۱۶؛ عظیمی و همکاران، ۲۰۱۱؛ لال و کامر[11]، ۲۰۰۷). براین اساس و با توجه به ضرورت توانمندسازی زنان در ادبیات توسعه، تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های مناسب برای آن، از جمله ضرورت‌های نظام سیاست‌گذاری در امر توسعه است که نیاز است در مناطق روستایی با جمعیت بیشترِ زنان به کارگرفته شود. در همین زمینه، بررسی آمار جمعیتی استان کرمان (به ویژه شهرستان قلعه گنج) نشان می‌دهد که به دلیل مهاجرت مردان جوان برای کار، زنان سهم بیشتری از جمعیت روستاها را دارند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). براساس شواهد، زنان در شهرستان قلعه گنج سالیان دراز در فقر به سر برده‌اند و

1 - Bhat
2 - Paramandam and Packirisamy
3 - Adekunle
4 - Satyavathi

5 - Das and Singh
6 - De Vita
7 - Scott
8 - Dolan and Scott
9 - Mahanta
10 - Sangeetha
11 - Lal and Kumar

علی‌رغم فعالیت و مشارکت آنان در فعالیت‌های اقتصادی دامپروری و کشاورزی، در محرومیت گسترده‌ای (آموزشی، اقتصادی و غیره) قرار دارند. محرومیت شدید مردم این ناحیه سبب شد تا این شهرستان به عنوان محروم‌ترین منطقه کشور، در سال ۱۳۹۳ برای تهیه و اجرای طرح پیشرفت و آبادانی توسط بنیاد علوی (زیرمجموعه بنیاد مستضعفان) انتخاب گردد. در چارچوب این طرح، مجموعه برنامه‌ها و اقدامات توان‌افزایی و توانمندسازی بر محور پیشرفت و توسعه روستاها در شهرستان قلعه‌گنج به اجرا درآمده است. در دهستان سرخ‌قلعه زنان روستایی در پروژه‌های توان‌افزایی و دوره‌های فنی و حرفه‌ای مشارکت چشمگیری داشته‌اند، به طوری که حدود ۹۴٪ جمعیت زنان عضو صندوق‌های خرد روستایی هستند و حدود ۷۶٪ آن‌ها در کارگاه‌های فرش‌بافی، صنایع دستی و دوره‌های آموزشی–مهارتی کاربرد کامپیوتر، خیاطی، آرایشگری، نازک‌دوزی، کیف و چرم‌دوزی، مکروبه‌بافی، تپه‌دوزی و غیره، شرکت کرده‌اند. از این رو با توجه به ضرورت و نقش توانمندسازی زنان در توسعه روستایی و توسعه فردی و اجتماعی آنان، پژوهش حاضر با هدف کلی مطالعه اثرات طرح پیشرفت و آبادانی شهرستان قلعه‌گنج بر توانمندسازی زنان در این ناحیه پی‌گیری شده است. بدین منظور، پرسش‌های مورد نظر عبارت‌اند از این که: پروژه‌های توان‌افزایی جامعه محلی (در چارچوب طرح پیشرفت و آبادانی شهرستان قلعه‌گنج) تا چه حد در توانمندسازی زنان روستایی دهستان سرخ‌قله مؤثر بوده است؟ چه ابعادی از توانمندسازی زنان بیشترین تأثیر را از این برنامه‌ها داشته است؟ و همچنین، متغیرهای زمینه‌ای اثرگذار بر میزان توانمندسازی زنان کدامند؟

از سال ۱۹۸۵ که کنفرانس جهانی در مورد زنان در نایروبی کنیا برگزار شد، توانمندسازی زنان مورد توجه عموم مجامع توسعه قرار گرفت (شفنرروگرس و همکاران[1]، ۱۹۹۸). امروزه توانمندسازی زنان در سراسر جهان به کانون بحث و گفتگو تبدیل شده (بات، ۲۰۱۵) و به عنوان یکی از اهداف توسعه پایدار در دستور کار (۲۰۳۰) سازمان ملل متحد قرار گرفته است (سازمان ملل[2]، ۲۰۱۸). مفهوم توانمندسازی در پنج دهه گذشته از رویکرد متمرکز بهزیستی زنان به رویکرد عدالت تغییر کرده است؛ چراکه طی این دوره بیش از همیشه روشن شد که توانمندسازی زنان چیزی بیش از بهبود وضع مادی آنان است بلکه توانمندی آنان برای بهبود بخشیدن به شرایط مادی و غیرمادی خود است که از آن به عنوان "زنان در حال توسعه" نام می‌برند (ماهانتا، ۲۰۰۸). توانمندسازی را می‌توان راهی برای ایجاد یک محیط اجتماعی سالم دانست (سینگ[3] و همکاران، ۲۰۱۸) که در آن فرد بتواند به صورت فردی یا جمعی برای تحول اجتماعی تصمیم‌گیری کند (بات، ۲۰۱۵). این توانمندسازی به زنان کمک می‌کند تا توانمندی‌های بالقوه خود را توسعه دهند و تحولات اقتصادی و اجتماعی در جامعه را ترغیب کنند (تجیلن[4] و همکاران، ۲۰۱۹). برای توانمند شدن زنان روستایی در زمینه مسائل شخصی، خانوادگی، بخش اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی نظریه‌های متعددی از جمله فقرزدایی، توانا‌سازی، رفاه، برابری (عدالت)، کارایی و توانمندسازی مطرح شده است. نظریه‌های توانمندسازی زنان بر مبنای تألیفات طرفداران حقوق زنان (فمنیست‌ها) و با تکیه بر تجارب کشورهای جهان سوم شکل گرفته‌اند. نظریه توانمندسازی خواستار قدرت دادن به زنان، نه به معنای برتری یک فرد بر فرد دیگر، بلکه به معنای افزایش توان آن‌ها برای اتکا به خود و گسترش حق انتخاب در زندگی است. این نظریه خواهان رفع نابرابری در جامعه، تأمین همه احتیاجات اولیه زنان، تقسیم کار در خانواده میان زن و مرد، امکان بهره‌برداری هر فرد از توانایی‌های خود و رفع تبعیض‌های قانونی بین زن و مرد است. از آن جایی که وضعیت زنان هر جامعه‌ای نشان دهنده

1 - Shefner Rogers et al

2 - United Nations
3 - Singh
4 - Tjilen

مقدار پیشرفت آن جامعه است؛ بر این اساس، می‌توان با توانمندسازی زنان گامی مهم در این راستا و استفاده هدفمند از همه نیروها و استعدادهای انسانی آنان برداشت. به طوری که سارا لانگه[1]، یکی از نظریه‌پردازان در این زمینه، معتقد است که برای توانمندسازی زنان باید پنج مرحله را طی کرد که عبارت‌اند از: رفاه، دسترسی، آگاهی، مشارکت و کنترل (کتابی، ۱۳۸۲). نظریه توانمندسازی بر این نکته تأکید دارد که زنان نه تنها باید نابرابری‌های موجود، بلکه ساختارهای مولّد نابرابری را در سطوح گوناگون زیر سؤال برده و با آن مبارزه کنند.

توانمندسازی و گسترش ادبیات توسعه آن در چند دهه گذشته در بیشتر کشورها در قالب برخی از برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه دنبال گردیده است. تبیین قوانین و مقررات و تعیین اعتبارات خرد در این مناطق به منظور توسعه و گسترش آن از جمله این سیاست‌ها و برنامه‌ها بوده است. از میان پژوهش‌های داخلی، نوروزی و همکاران (۱۳۹۸) در طی مطالعه‌ای به بررسی میزان توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، روان شناختی و خانوادگی زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد در منطقه سیستان پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان می‌دهد که کمترین توانمندی زنان روستایی از بُعد خانوادگی و بیشترین توانمندی از بُعد روان‌شناختی بوده‌است. همچنین، میان توانمندی اقتصادی، توانمندی روان‌شناختی و توانمندی کل زنان مورد مطالعه و دفعات دریافت وام از صندوق همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود داشته است. سعیدی و همکاران (۱۳۹۶)، نیز در تحقیق خود در مورد نقش صندوق‌های اعتباری خرد زنان روستایی بر توانمندی‌های اقتصادی زنان روستایی شهرستان چرداول استان ایلام به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای میزان درآمد ماهیانه خانوار، برگزاری کلاس‌های حرفه آموزی و آموزش‌های تخصصی، میزان اولویت به مشارکت فعال زنان در طرح‌های خودکفایی، مشاوره‌های اجتماعی، شغلی و تنوع درآمد و ایجاد اشتغال و فرصت‌های کسب درآمد، با توانمندی اقتصادی افراد مورد مطالعه رابطه معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های مطالعه مظفری و ضیایی (۱۳۹۶)، در مورد اثرات صندوق اعتبارات مالی خرد بر میزان توانمندسازی مدیریتی زنان روستایی منطقه الموت نشان داد که بودن یا نبودن سرپرست خانواده تأثیری بر توانمندسازی مدیریتی زنان روستایی ندارد. همچنین شفیعی‌ثابت و یوسفی (۱۳۹۵)، نیز در نتایج تحقیق خود اجرای دوره‌های آموزشی برای زنان روستایی در زمینه فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی را در ارتقای میزان آگاهی، توسعه ظرفیتی و توانمندی فردی و خانوادگی آنان مؤثر می‌دانند. همچنین، حیدری‌ساربان و باختر (۱۳۹۵)، نیز ضمن بررسی نقش تعاونی‌های تولید روستایی در ارتقای توانمندسازی روان‌شناختی گندمکاران در شهرستان اسلام‌آباد غرب به این نتیجه می‌رسند که بین شاخص‌های پنج‌گانه توانمندسازی روان‌شناختی و همچنین بین عضویت در تعاونی تولید و توانمندسازی روانشناختی گندم‌کاران رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

پژوهش‌های خارجی در زمینه موضوع توانمندسازی زنان روستایی بسیارند و پرداختن به آن‌ها می‌تواند در جای خود بسیار ارزشمند باشد. در اغلب کشورها (به ویژه کشورهای در حال توسعه) برنامه‌ها و اعتبارات خردی برای مناطق روستایی و زنان اختصاص داده شده و همین امر موجب شد تا بسیاری از پژوهشگران، توانمندسازی زنان روستایی را در این برنامه‌ها و اعتبارات خرد مورد بررسی قرار دهند. براساس پژوهش ناود[2](۱۹۹۴)، برداشت زنان از برنامه‌های توانمندسازی زنان در بنگلادش حاکی از آن بود که تغییرات مهم و مثبت در سطح فردی، خانوادگی و اجتماعی رخ داده‌است. آن‌ها احساس می‌کنند

1 - Sara Longwe

2 - Naved

که دسترسی و کنترل بیشتری بر منابع داشته‌اند. علاوه بر این، رابطه زنان با دیگران بهبود یافته و آنان به دلیل سهم خود در درآمد خانواده، جایگاه بهتری یافته‌اند و همچنین خشونت کلامی و جسمی بر آنان نیز کاهش یافته است (ناود، ۱۹۹۴). پژوهش دیگری در نیجریه نقش مثبت اعتبارات مالی خرد را بر توانمندسازی زنان روستایی نشان می‌دهد و بیانگر توانمندسازی زنان در نتیجه شرکت در برنامه‌های خرد مالی و در نتیجه آن، بهبودی چشمگیر در بهزیستی خانوار، درآمد و اشتغال است (آووجوبی[1]، ۲۰۱۴). همچنین، پژوهش دیگری در نیجریه در زمینه اعتبارات خرد، بیانگر آن است که بیشتر زنان پس از دریافت اعتبارات، سبک زندگی و اعتماد به نفس آنان بهبودی یافته و همچنین موجب تنوع درآمدی آنان گردیده است. براساس این مطالعه، ارتباط معنی‌داری میان برخی از متغیرهای توصیفی زنان از جمله، تحصیلات، وضعیت تأهل زنان و مشارکت و دریافت اعتبارات خرد از سوی آنان وجود داشته‌است (کامر[2] و همکاران، ۲۰۱۳). نتایج پژوهش‌های (باتی[3]، ۲۰۲۰؛ سالیا[4] و همکاران، ۲۰۱۸؛ ال‌شامی[5] و همکاران، ۲۰۱۶؛ اورسو و فابریزی[6]، ۲۰۱۶) نیز بیانگر تأثیر مثبت اجرای برنامه‌ها و اعتبارات بر توانمندسازی زنان است.

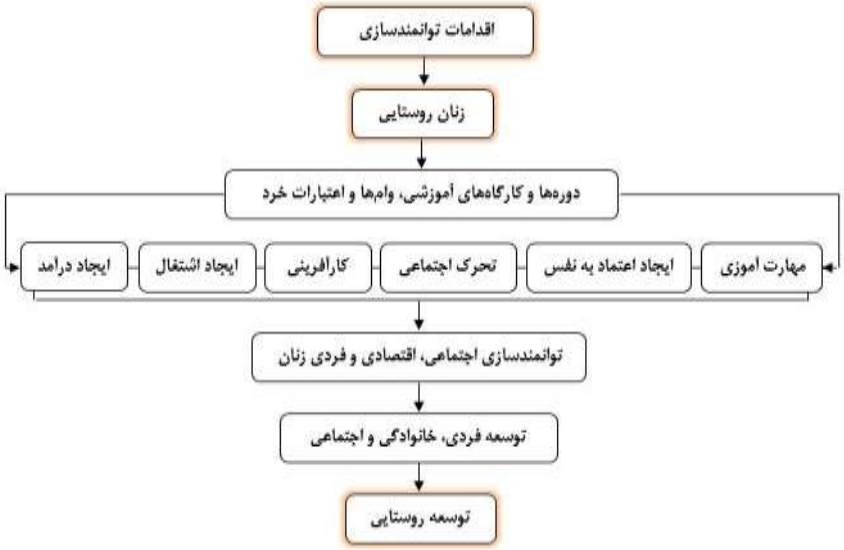
پیداست که توانمندسازی زنان به عنوان توسعه فردی و اجتماعی زنان و تأثیر آن بر توسعه در مناطق روستایی و کاهش فقر، مورد تأکید اغلب پژوهش‌ها بوده است. در این میان، آن‌طور که بررسی پیشینه پژوهش نشان داد، مطالعات مشابهی با موضوع پژوهش انجام شده است، اما این مطالعات به صورت ارزیابی پس از اجرای طرح انجام شده‌اند و این در حالی است که یکی از جنبه‌های کاربردی بودن هر مطالعه‌ای، مشخص ساختن ابعاد و اثرگذاری طرح در حین اجرای برنامه و استفاده از نتایج این دست از مطالعات در پیشبرد مناسب طرح در آینده است. بدین‌ترتیب نوآوری پژوهش نسبت به مطالعات پیشین خود در این است که از یک سو مطالعه حاضر در زمان اجرای برنامه توان‌افزایی در منطقه مورد مطالعه انجام شده که این نیز با توجه به شناخت محدود در مورد ابعاد توانمندی اقتصادی و اجتماعی زنان روستایی به ویژه در زمینه مهارت‌آموزی و ایجاد کسب و کارهای خانگی زنان در کشورمان، می‌تواند بر ادبیات و پیشینه تجربی این موضوع بیافزاید. همچنین در سوی دیگر مطالعه حاضر می‌تواند با مشخص ساختن کاستی‌ها و ضعف اجرای طرح، به نحوی در جهت دادن طرح به انتظارات، نیازها و خواسته‌های زنان روستایی در طرح، از جنبه کاربردی بودن نیز مورد توجه سیاستگذاران و برنامه‌ریزان طرح‌های توسعه محلی و منطقه‌ای قرار گیرد. مدل مفهومی این پژوهش را می‌توان در شکل ۱ خلاصه کرد.

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی- تحلیلی است. گردآوری اطلاعات با روش‌های اسنادی- کتابخانه‌ای و میدانی (تکمیل پرسشنامه و مصاحبه) صورت گرفته است. توانمندسازی زنان در منطقه مورد مطالعه در چهار بُعد توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و روانشناختی- شخصیتی درنظر گرفته شد و شاخص‌های آن (جدول۱) با استفاده از پژوهش‌های پیشین و نظرات کارشناسان و استادان دانشگاه در حوزه‌های جامعه‌شناسی، توسعه اجتماعی، مدیریت روستایی، اقتصاد روستایی و همچنین برنامه‌ریزی روستایی به دست آمد. گویه‌های مرتبط با ابعاد توانمندسازی در پرسشنامه با طیف‌بندی پنج سطحی لیکرت تنظیم شد. روایی ابزار پرسشنامه با استفاده از پژوهش‌های پیشین و نظر کارشناسان و متخصصین از جمله مدیر و کارشناسان طرح

1 - Awojobi
2 - Kumar
3 - Bhati
4 - Salia
5 - Al-Shami
6 - Orso and Fabrizi

توان‌افزایی جامعه محلی تأیید شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که با تکمیل ۳۰ پرسشنامه از افراد جامعه آماری، مقدار آن ۰/۷۹ به دست آمد. نتایج حاصل از پیش آزمون، با انجام اصلاحاتی در برخی پرسش‌ها، بیانگر مناسب بودن پایایی شاخص‌های تعیین شده برای پرسشنامه بوده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

جدول ۱. ابعاد و شاخص‌های توانمندسازی در این پژوهش

بعد	گویه‌ها
اقتصادی	افزایش روحیه کارآفرینی- برگزاری دوره‌های فنی و مهارتی- بهبود سرمایه‌گذاری و پس‌انداز- ایجاد اشتغال و راه‌اندازی کارگاه تولیدی- رونق کسب و کار- تنوع فرصت‌های شغلی- بهبود فعالیت‌های اقتصادی خانواده- خودکفایی- کاهش هزینه‌های زندگی
اجتماعی	افزایش وجهه و منزلت اجتماعی- بهبود نظرات و ایده‌های فردی- بهبود وضعیت تحصیل فرزندان- کاهش موالید و تنظیم خانواده- تربیت فرزندان- افزایش مشارکت در مشکلات اجتماعی- بهبود زندگی مشترک- تصمیم‌گیری و دسترسی بهتر در امور بیرونی- برآورده شدن انتظارات- میزان رضایت از زندگی- تغییر شیوه‌های زندگی- دسترسی به دارایی‌ها
مدیریتی	مشارکت در انتخابات شوراها- انگیزه مشارکت در مدیریت روستا- انگیزه حضور در عضویت شورا یا دهیاری- ایجاد روحیه مسئولیت‌پذیری- ایجاد روحیه قانون محوری
روانشناختی- شخصیتی	تقویت اعتماد به نفس- ایجاد احساس استقلال- افزایش اطمینان از توانایی انجام کار- تقویت نگرش مثبت به زندگی- تقویت روحیه خلاقیت- احساس ارزشمند بودن فردی- بهبود وضعیت سلامت- تقویت آداب معاشرت- قدرت تصمیم‌گیری- افزایش روحیه و خودباوری

منبع: مطالعات کتابخانه‌ای، ۱۳۹۷

جامعه آماری پژوهش، شامل آن دسته از زنان روستایی در دهستان سرخ‌قلعه است که در برنامه‌های توانمندسازی طرح پیشرفت و آبادانی شهرستان قلعه‌گنج در قالب عضویت در صندوق‌های خرد اعتباری، در دوره‌های فنی و حرفه‌ای دوره دیده و دریافت‌کننده تسهیلات و وام‌های خوداشتغالی بوده‌اند و همچنین زنان دارای کسب و کارهای خانگی و مشاغل تولیدی و خدماتی ساکن این دهستان نیز جزء جامعه آماری این پژوهش هستند که برحسب اطلاعات بنیاد علوی تعداد این افراد برابر با ۹۷۵ نفر است.

تعداد نمونه نیز برحسب فرمول تعدیل‌شدهء کوکران، ۱۳۸

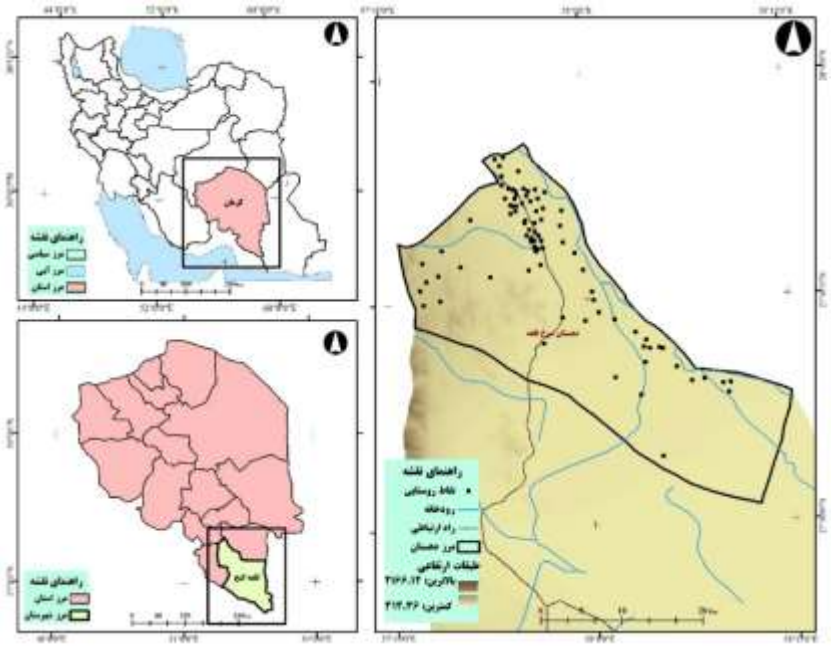
نمونه به دست آمد. پرسشنامه‌ها در بین زنان تحت پوشش طرح توان‌افزایی و توانمندسازی بنیاد علوی در دهستان سرخ‌قلعه تکمیل گردید. انتخاب تعداد نمونه در هر روستا برای تکمیل پرسشنامه، براساس نسبت آن‌ها از کل افراد نمونه در هر روستا با روش انتساب متناسب تعیین شد. انتخاب نمونه‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انجام شد. با توجه به کم‌سوادی و بی‌سوادی اغلب جامعهء آماری این پژوهش، تکمیل پرسشنامه‌ها به صورت حضوری و همراه با مصاحبه صورت گرفته است.

محدوده مورد مطالعه، دهستان سرخ‌قلعه در شهرستان قلعه‌گنج بوده است. این شهرستان یکی از شهرستان‌های استان کرمان است که در فاصله ۴۴۰ کیلومتری مرکز استان قرارگرفته است و براساس آخرین تقسیمات سیاسی کشور، شامل دو بخش (مرکزی و چاه دادخدا) و پنج دهستان (رمشک، مارز، چاه دادخدا، قلعه‌گنج و سرخ‌قلعه) و ۳۹۰ آبادی دارای سکنه می‌باشد که اغلب این سکونتگاه‌های روستایی پراکنده و کم‌جمعیت هستند (شکل ۲). دهستان سرخ‌قلعه براساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیتی برابر با ۲۱۷۸۹ نفر (۵۸۱۹ خانوار) شامل ۱۱۰۰۰ نفر زن و ۱۰۷۸۹ نفر مرد و تعداد ۴۶ آبادی دارای سکنه است. شهرستان قلعه‌گنج برحسب امکان‌سنجی‌های کارشناسان در امر برنامه‌ریزی و توسعه مناطق محروم کشور به عنوان محروم‌ترین منطقه کشور توسط بنیاد علوی (زیرمجموعه بنیاد مستضعفان) در سال ۱۳۹۳ برای مطالعه و اجرای طرح پیشرفت و آبادانی انتخاب شد. معیشت غالب در این منطقه، در بخش کشاورزی است (دامداری، طیور، شترداری و باغداری به صورت بهره‌برداری‌های سنتی و بسیار کوچک). دشت جازموریان به عنوان یک دارایی ارزشمند، ذخیره‌گاه آب‌های سطحی کل منطقه است و موقعیت مناسبی را برای بخش کشاورزی و فرآورده‌های دامی سبک و سنگین و بخش گردشگری (به صورت بالقوه) فراهم آورده است. با توجه به نوع غالب معیشت مردم و ظرفیت‌های مستعد در این منطقه، بنیاد علوی (در چارچوب طرح پیشرفت و آبادانی) اقدام به ایجاد صنایع تبدیلی کارخانجات (کنجد، آبمیوه‌گیری، فرآوری دو منظوره خرما و گوجه فرنگی) نموده است. در بخش گردشگری نیز با توجه به ساخت‌وسازهای بومی به شکل کپر اقدام به احداث هتل کپری با معماری سازگار با محیط نموده که زمینهء جذب گردشگر و فراهم کردن زیرساخت‌های توسعه شهرستان را فراهم می‌آورد.

جدول ۲. تعداد دوره‌های آموزشی برگزار شده توسط مرکز فنی و حرفه‌ای شهرستان قلعه گنج ۹۷-۱۳۹۵

ردیف	دهستان	تعداد دوره	تعداد کل کارآموزان
۱	قلعه گنج	۶۶	۱۲۱۷
۲	سرخ قلعه	۵۰	۹۷۵
۳	چاه دادخدا	۲۸	۵۸۳
۴	رمشک	۱۹	۳۱۹
۵	مارز	۵	۹۳
	جمع کل	۱۶۸	۳۱۸۷

منبع: گزارش‌های طرح بنیاد علوی، ۱۳۹۷

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

براساس اطلاعات بنیاد علوی، تعداد ۱۶۸ دوره در شهرستان قلعه‌گنج از سوی مرکز فنی و حرفه‌ای برگزار شده که بیشترین تعداد دوره‌های برگزار شده این بنیاد نیز در دهستان قلعه گنج بوده است (جدول ۲).

در این میان در دهستان سرخ قلعه نیز ۵۰ دوره در ۳۱ نقطه روستایی اجرا شده است. تعداد زنان دوره دیده نیز برای این طرح، شامل ۹۷۵ نفر بوده است.

جدول ۳. روستاها و تعداد زنان تحت پوشش پروژه توان‌افزایی دهستان سرخ قلعه

ردیف	روستا	زنان دوره دیده	ردیف	روستا	زنان دوره دیده
۱	آهوگان	۶۲	۱۷	تمبت پایین	۵۵
۲	شهرک صاحب الزمان	۳۶	۱۸	حسین‌آباد	۲۰
۳	چاه مازگی	۱۷	۱۹	کرت	۱۰
۴	گلو	۶۵	۲۰	ریگ چمران	۱۱
۵	چهلمنی	۷۱	۲۱	شیب زرد	۲۰
۶	ریگ سلمی	۱۹	۲۲	چلپایی	۲۰
۷	عباس‌آباد چهلمنی	۲۱	۲۳	شریک‌آباد	۱۹
۸	گجگ	۳۱	۲۴	آزادشهر	۱۱
۹	بندبری	۴۹	۲۵	شومهری	۴۸
۱۰	پلگی	۱۹	۲۶	ترک‌آباد	۲۰
۱۱	وکیل‌آباد	۲۰	۲۷	آهوان سفلی	۱۳
۱۲	زیارت‌بچه	۱۸	۲۸	شمس‌آباد	۱۵
۱۳	زردوکی	۲۳	۲۹	میاتجو	۱۵
۱۴	برجک حسن	۴۳	۳۰	پیرحاجی	۱۵
۱۵	اسلام‌آباد بندوک	۱۷	۳۱	تم سرخ	۱۷
۱۶	تمبت بالا	۱۷			

مآخذ: اداره فنی و حرفه‌ای شهرستان قلعه گنج، ۱۳۹۷

نتایج و بحث

براساس مشخصات فردی پاسخگویان، نزدیک به ۸۰ ٪ زنان مورد مطالعه متأهل بودند. بیشترین تعداد (۶۶ ٪) از نظر سن، در گروه‌های سنی ۳۵- ۲۵ و ۴۵ - ۳۵ سال بوده‌اند. از نظر سواد، نزدیک به ۷۵ ٪ آنان در گروه‌های دیپلم و زیردیپلم قرار می‌گیرند. از نظر دریافت نوع تسهیلات مالی نیز بیشتر مشارکت‌کنندگان عضو صندوق خرد روستایی بودند که تسهیلات خود را از این صندوق دریافت کرده بودند (جدول ۴).

جدول ۴. ویژگی‌های توصیفی پاسخگویان

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
مجرد	۲۸	٪۲۰/۲۹	پایین‌تر از دیپلم	۶۰	٪۴۳/۵
متأهل	۱۱۰	٪۷۹/۷۱	دیپلم	۴۳	٪۳۱/۲
جمع	۱۳۸	٪۱۰۰	فوق دیپلم	۳۰	٪۲۱/۷
گروه‌های سنی	فراوانی	درصد	لیسانس و بالاتر	۵	٪۳/۶
کمتر از ۲۵ سال	۲۵	٪۱۸/۱۲	جمع	۱۳۸	٪۱۰۰
۲۵-۳۵ سال	۴۸	٪۳۴/۷۸	صندوق دریافت تسهیلات	فراوانی	درصد
۳۵- ۴۵ سال	۴۳	٪۳۱/۱۵	خرد روستایی	۶۲	٪۴۴/۹
۴۵ سال و بیشتر	۲۲	٪۱۵/۹۵	بانک سینا	۳۸	٪۲۷/۵
جمع	۱۳۸	٪۱۰۰	صندوق خرد و بانک سینا	۱۷	٪۱۲/۳
			در انتظار پرداخت	۲۱	٪۱۵/۲
			جمع	۱۳۸	٪۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

برای تعیین اثربخشی برنامه‌های اجرایی طرح بنیاد علوی بر توانمندسازی زنان روستایی، از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد که در این آزمون، عدد (۳) به عنوان مطلوبیت عددی مورد آزمون یا میانه نظری در نظر گرفته شده است (جدول ۵).

جدول ۵. آماره‌های توصیفی آزمون تی تک نمونه‌ای

ابعاد مورد بررسی	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	میانگین انحراف معیار
اقتصادی	۱۳۸	۳/۱۳۵۳	۱/۲۵۷	۰/۱۰۷
اجتماعی	۱۳۸	۳/۲۳۳۰	۱/۰۷۵	۰/۰۹۲
مدیریتی	۱۳۸	۳/۳۳۴۸	۱/۰۶۴	۰/۰۹۱
شخصیتی- روانشناختی	۱۳۸	۳/۷۰۴۳	۱/۰۰۱	۰/۰۸۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

برحسب نتایج مقایسه میانگین توصیفی هر کدام از ابعاد مورد بررسی، به ترتیب ابعاد شخصیتی- روانشناختی، مدیریتی، اجتماعی و اقتصادی بیشترین و کمترین میانگین را داشته‌اند (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای ارزیابی اثربخشی توانمندسازی زنان روستایی

ابعاد	مطلوبیت عددی مورد آزمون: ۳				
	آماره آزمون	سطح معناداری	میانگین از حد مطلوبیت	فاصله اطمینان ۹۵ ٪	
				پایین	بالا
اقتصادی	۱/۶۷۰	۰/۰۹۷	۰/۱۸۴۷۸	-۰/۰۳	۰/۴۰
اجتماعی	۱/۸۶۱	۰/۰۶۵	۰/۱۷۰۲۹	-۰/۰۱	۰/۳۵
مدیریتی	۳/۹۷۵	۰/۰۰۰	۰/۳۶۵۹۴	۰/۱۸	۰/۵۴
شخصیتی- روانشناختی	۸/۸۱۲	۰/۰۰۰	۰/۷۵۷۲۵	۰/۵۸	۰/۹۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

بررسی سطح معناداری هرکدام از ابعاد مورد بررسی نیز بیانگر آن است که دو بعد مدیریتی و شخصیتی-روانشناختی به لحاظ آماری معنی‌دار بوده‌اند. اما بررسی هر کدام از متغیرهای مورد بررسی در ابعاد مورد نظر نیز بیانگر تأثیر اجرای طرح بر توانمندسازی زنان در جامعه مورد مطالعه است. برحسب بررسی متغیرهای اقتصادی، شرکت در دوره‌های فنی و حرفه‌ای (متغیر مستقل) بر افزایش روحیه کارآفرینی زنان (متغیر وابسته) تأثیرگذار بوده است. در بُعد اجتماعی نیز اجرای این طرح موجب بهبود شاخص‌های اجتماعی بوده که در این میان تنها در متغیر بهبود وضعیت تحصیلی فرزندان این تأثرگذاری معنی‌دار نبوده است (جدول ۷).

در بُعد مدیریتی نیز همان‌طور که تحلیل‌ها نشان می‌دهد، تمام متغیرهای مرتبط با توانمندسازی زنان روستایی معنی‌دار بوده و بنابراین، اجرای این طرح موجب افزایش مشارکت در حل مشکلات اجتماعی، مدیریت روستا و انتخابات شورا و دهیاری، بهبود زندگی مشترک، تصمیم‌گیری و دسترسی مناسب به امور بیرونی و همچنین افزایش روحیه مسئولیت‌پذیری و قانون محوری برای زنان شده است و از این روی، برنامه‌های بنیاد علوی در قالب طرح توان افزایی جوامع محلی دهستان سرخ‌قلعه توانسته اثرات بسیار مثبتی برای زنان در نقش‌پذیری در امور مدیریتی محل سکونت خود داشته باشد. در بُعد شخصیتی- روانشناختی نیز بررسی نتایج بیانگر نقش مثبت و معنی‌دار این طرح بر متغیرهای افزایش اعتماد به نفس، احساس استقلال، افزایش اطمینان از توانایی‌ها، نگرش مثبت به زندگی و غیره شده است. با توجه به پرسش دوم پژوهش، برای تعیین رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای (سن، تحصیلات و تأهل) زنان بر توانمندسازی آنان، از آزمون ضریب همبستگی با توجه به نوع اطلاعات استفاده شد (جدول ۸). چنانکه این جدول نشان می‌دهد، رابطه بین هر سه متغیر زمینه‌ای پژوهش با متغیر وابسته (توانمندسازی زنان) معنی‌دار است و شدت رابطه، قوی و جهت آن نیز مثبت است.

نتیجه‌گیری

توجه به جایگاه توانمندسازی زنان در توسعه روستایی، از آن رو اهمیت دارد که می‌توان با بهره‌گیری از قابلیت‌ها و استعدادهای این بخش از جمعیت روستایی، افزون بر رشد توانایی‌های زنان در توسعه فردی، خانوادگی و اجتماعی، شاهد مشارکت آنان در امور اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و حفظ محیط زیست شد که این خود گامی مؤثر در مسیر توسعه روستایی است. در واقع، شرط تحقق توسعه برای مناطق روستایی، حضور و مشارکت واقعی و فعال زنان در کنار مردان است که در این میان بی‌تردید مشارکت زنان در توسعه روستایی و اقتصاد این مناطق در گرو توانمندی آن‌هاست. در شهرستان

قلعه‌گنج، زنان روستایی با توجه به ارزش‌های حاکم بر زندگیشان به عنوان گروهِ در معرضِ آسیب شناخته شده‌اند، بنابراین طرح پیشرفت و آبادانی بنیاد علوی برای این شهرستان با درک اهمیت توانمندسازی زنان روستایی، تلاش کرده تا در کنار اقدامات عمرانی و اقتصادی خود، بر توانمندسازی زنان روستایی نیز متمرکز شود.

جدول ۷. نتایج ازمون تی تک نمونه‌ای توانمندسازی اجتماعی زنان روستایی دهستان سرخ قلعه

بعد	متغیرهای مورد بررسی	مطلوبیت عددی مورد آزمون: ۳					اثرگذاری
		آماره آزمون	سطح معنی‌داری	میانگین از حد مطلوب	فاصله اطمینان ۹۵ ٪		
					پایین	بالا	
اقتصادی	روحیه کارآفرینی	۲/۸۰۷	۰/۰۰۶	۰/۳۱۹	۰/۰۹	۰/۵۴	تأثیرگذار
	شرکت در دوره‌های فنی و حرفه‌ای	۷/۸۵۹	۰/۰۰۰	۰/۷۷۵	۰/۵۸	۰/۹۷	تأثیرگذار
	پس‌انداز	۰/۹۳۹	۰/۳۴۹	۰/۱۰۹	-۰/۱۲	۰/۳۴	–
	اشتغال	۰/۵۶۰	۰/۵۷۶	۰/۰۶۵	-۰/۱۷	۰/۳۰	–
	گسترش کسب و کارهای قبل	۰/۳۸۸	۰/۶۹۹	۰/۰۴۳	-۰/۱۸	۰/۲۷	–
	تنوع فرصت‌های شغلی	۱/۱۲۹	۰/۲۶۱	۰/۱۲۳	-۰/۰۹	۰/۳۴	–
	بهبود اقتصاد خانواده	-۱/۱۰۵	۰/۲۷۱	-۰/۱۱۶	-۰/۳۲	۰/۰۹	–
	خوداتکایی	-۱/۴۵۱	۰/۱۴۹	-۰/۱۵۲	-۰/۳۶	۰/۰۶	–
	کاهش هزینه‌های زندگی	۰/۴۵۷	۰/۶۴۸	۰/۰۵۱	-۰/۱۷	۰/۲۷	–
اجتماعی	وجهه و منزلت اجتماعی	۴/۱۱۷	۰/۰۰۰	۰/۳۷۷	۰/۲۰	۰/۵۶	تأثیرگذار
	اعتبار ایده‌ها و نظرات نزد خانواده و اجتماع	۱۰/۹۲۸	۰/۰۰۰	۰/۸۴۸	۰/۶۹	۱/۰۰	تأثیرگذار
	بهبود وضعیت تحصیل فرزندان	-۰/۸۷۸	۰/۳۸۲	-۰/۰۹۴	-۰/۳۱	۰/۱۲	–
	کاهش موالید و تنظیم خانواده	۹/۱۴۱	۰/۰۰۰	۰/۷۷۵	۰/۶۱	۰/۹۴	تأثیرگذار
	تربیت صحیح فرزندان	۴/۷۵۸	۰/۰۰۰	۰/۵۵۸	۰/۳۳	۰/۷۹	تأثیرگذار
مدیریتی	مشارکت در حل مشکلات اجتماعی	۹/۱۷۸	۰/۰۰۰	۰/۷۶۸	۰/۶۰	۰/۹۳	تأثیرگذار
	بهبود زندگی مشترک	۴/۴۵۴	۰/۰۰۰	۰/۳۴۸	۰/۱۹	۰/۵۰	تأثیرگذار
	تصمیم‌گیری و دسترسی به امور بیرونی	۲/۹۴۱	۰/۰۰۴	۰/۲۶۸	۰/۰۹	۰/۴۵	تأثیرگذار
	برآورده شدن سطح انتظارات	۰/۳۳۲	۰/۷۴۰	۰/۰۳۶	-۰/۱۸	۰/۲۵	–
	مشارکت در انتخابات شورا و دهیاری	۲/۹۰۵	۰/۰۰۴	۰/۲۶۸	۰/۰۹	۰/۴۵	تأثیرگذار
	انگیزه مشارکت در مدیریت روستا	۳/۱۶۷	۰/۰۰۲	۰/۲۹۰	۰/۱۱	۰/۴۷	تأثیرگذار
	انگیزه حضور در عضویت شورا و دهیاری	۳/۷۳۴	۰/۰۰۰	۰/۳۳۳	۰/۱۶	۰/۵۱	تأثیرگذار
	روحیه مسئولیت‌پذیری	۳/۲۸۶	۰/۰۰۱	۰/۳۱۹	۰/۱۳	۰/۵۱	تأثیرگذار
	روحیه قانون محوری	۴/۸۸۶	۰/۰۰۰	۰/۴۶۴	۰/۲۸	۰/۶۵	تأثیرگذار
شخصیتی - روانشناختی	اعتماد به نفس	۷/۳۷۹	۰/۰۰۰	۰/۶۵۹	۰/۴۸	۰/۸۴	تأثیرگذار
	احساس استقلال	۸/۷۷۰	۰/۰۰۰	۰/۷۵۴	۰/۵۸	۰/۹۲	تأثیرگذار
	افزایش اطمینان از توانایی‌ها	۹/۸۶۴	۰/۰۰۰	۰/۸۰۴	۰/۶۴	۰/۹۷	تأثیرگذار
	نگرش مثبت به زندگی	۷/۶۷۸	۰/۰۰۰	۰/۶۹۶	۰/۵۲	۰/۸۷	تأثیرگذار
	روحیه خلاقیت	۸/۴۳۵	۰/۰۰۰	۰/۷۲۵	۰/۵۵	۰/۸۹	تأثیرگذار
	احساس ارزشمندی	۹/۹۱۰	۰/۰۰۰	۰/۷۹۷	۰/۶۴	۰/۹۶	تأثیرگذار
	بهبود وضعیت سلامت	۲/۰۳۹	۰/۰۴۳	۰/۲۱۰	۰/۰۱	۰/۴۱	تأثیرگذار
	تقویت آداب معاشرت	۱۱/۷۲۹	۰/۰۰۰	۰/۹۵۷	۰/۸۰	۱/۱۲	تأثیرگذار
	قدرت تصمیم‌گیری	۶/۱۲۸	۰/۰۰۰	۰/۵۸۷	۰/۴۰	۰/۷۸	تأثیرگذار
	روحیه خودباوری	۹/۹۶۹	۰/۰۰۰	۰/۸۵۵	۰/۶۹	۱/۰۲	تأثیرگذار

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

جدول ۸. ضریب همبستگی بین متغیر وابسته و متغیرهای زمینه‌ای تحقیق

متغیر وابسته		سن	سطح تحصیلات	وضعیت تأهل
توانمندسازی زنان	ضریب همبستگی	**۰/۸۵۳	**۰/۷۸۲	**۰/۷۴۰
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد نمونه	۱۳۸	۱۳۸	۱۳۸

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

طرح بنیاد علوی به عنوان یک طرح توان‌افزایی با ایجاد صندوق‌های خرد روستایی و اجرای دوره‌های فنی و حرفه‌ای برای زنان جامعه روستایی در مناطق محروم، می‌تواند گامی مؤثر در مسیر فقرزدایی، آموزشی و مهارتی و توانمندسازی اقتصادی- اجتماعی زنان و مردان در نواحی روستایی محسوب شود. بر این اساس پژوهش حاضر به مطالعه تأثیر اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی شهرستان قلعه‌گنج (استان کرمان)، بر توانمندسازی زنان در روستاهای دهستان سرخ‌قلعه پرداخت. در ارتباط با مطالعه حاضر و همان طور که بررسی پیشینه پژوهش نیز نشان داد، مطالعات مشابهی انجام شده که غالباً این دست از مطالعات به صورت یک ارزیابی بعد از اجرای برنامه انجام شده‌اند. پژوهش حاضر از این جهت نسبت به مطالعات دیگر متمایز می‌گردد که این مطالعه در حین اجرای برنامه انجام گرفته و نتایج آن می‌تواند برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران طرح توان‌افزایی را از پیامدها، نقاط قوت و ضعف، در حین اجرای طرح آگاه سازد که این ارزیابی موجب پیشبرد مناسب برنامه و طرح در آینده خواهد شد. با توجه به نتایج پژوهش، اقدامات و فعالیت‌های مرتبط با توانمندسازی زنان در روستاهای مورد مطالعه اثرات قابل توجهی بر توانمندسازی زنان داشته است. برگزاری دوره‌های آموزشی- مهارتی فنی و حرفه‌ای با سطح استقبال بالای ساکنین محلی از جمله زنان روبرو شده و در بیشتر روستاهای مورد مطالعه سبب رشد قابلیت‌ها و استعدادهای نهفته زنان شده است؛ در حالی‌که تاکنون محدودیت‌هایی مانند نبود امکانات برای ارتقای مهارت و دانش، تعصبات خانوادگی و مردسالاری حاکم بر خانواده‌ها، نبودِ سرمایه و آگاهی جهت ارتقای مهارت‌ها، ناآگاهی و دسترسی نداشتن به بازار مصرف، موانعی برای مهارت‌آموزی و مشارکت زنان بوده‌اند. برحسب نتایج، اجرای این برنامه‌ها برای زنان موجب بهبود شاخص‌ها و برخی متغیرهای اجتماعی (افزایش وجهه و منزلت اجتماعی، اعتبار ایده‌ها و نظرات نزد خانواده و اجتماع و همچنین تربیت صحیح فرزندان)، مدیریتی (بهبود روحیه مسئولیت‌پذیری و روحیه قانون‌محوری و همچنین موجب مشارکت در انتخابات شورا و دهیاری و مدیریت روستا) و حتی شخصیتی (افزایش اعتماد به نفس، احساس استقلال، نگرش مثبت به زندگی، احساس ارزشمندی، افزایش قدرت تصمیم‌گیری و روحیه خلاقیت) آنان نزد خانواده و جامعه روستایی خود شده، که نتایج پژوهش‌های نوروزی و همکاران (۱۳۹۸)، سعیدی و همکاران (۱۳۹۶)، مظفری و ضیایی (۱۳۹۶)، شفیعی ثابت و یوسفی (۱۳۹۵)، ناود (۱۹۹۴)، سالیا و همکاران (۲۰۱۸)، ال‌شامی و همکاران (۲۰۱۶)، بانی (۲۰۲۰)، نیز این نتایج را تأیید می‌کنند.

با توجه به نتایج این پژوهش، اجرای این برنامه در برخی از شاخص‌های مهم اقتصادی برای زنان مانند: ایجاد اشتغال، گسترش کسب و کارهای اقتصادی برای زنان، تنوع در فرصت‌های اشتغال، خوداتکایی و بالتبع در ایجاد پس‌انداز و بهبود اقتصاد خانواده آنان مناسب نبوده که این بخش از یافته‌های پژوهش نیز با توجه به نتایج پژوهش کتابی و

همکاران (۱۳۸۲)، هماهنگی دارد که در پژوهش خود بیان کرده‌اند که یکی از عوامل مؤثر بر مشارکت زنان و توانمندسازی آنان بهبود متغیرهای اقتصادی بوده است. می‌توان گفت بهبود این متغیرهای اقتصادی در قالب طرح‌های مناسب در جامعه مورد مطالعه، می‌تواند موجب مشارکت بیشتر زنان در طرح و پیشبرد مناسب اهداف این طرح‌ها باشد. علاوه بر این، با توجه به یافته‌های پژوهش بین متغیرهای زمینه‌ای تحقیق مانند سن، سطح تحصیلات و وضعیت تأهل زنان رابطه معناداری با توسعه شاخص‌های توانمندسازی آنان داشته که این بخش از یافته‌های پژوهش نیز با مطالعه کامر و همکاران (۲۰۱۵)، مطابقت دارد که نشان دادند زنان با سن و تحصیلات بالا مشارکت بیشتری در طرح داشتند.

با توجه به این که نتایج پژوهش حاضر مورد توجه برنامه‌ریزان این طرح در شهرستان قلعه‌گنج قرار خواهد گرفت، بنابراین پیشنهادهایی برای اجرای مناسب این طرح در جهت بهبودی شاخص‌ها و متغیرهای اقتصادی برای توانمندسازی زنان بیان می‌شود:

- توسعه فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با اهداف طرح برای زنان در روستاهای مورد برنامه‌ریزی.
- توجه به توانمندی‌های فردی و گروهی زنان به جهت شروع یک فعالیت اقتصادی مناسب برای آنان.
- فراهم‌کردن زمینه و شرایط، به ویژه تأمین منابع مالی برای شروع کسب و کارهای اقتصادی در بین زنان.
- ایجاد انگیزه و خودباوری در بین زنان برای شروع کسب و کارهای اقتصادی.
- تنوع‌بخشی در فعالیت‌ها و برنامه‌های آموزشی- مهارتی در بین زنان برای شروع یک فعالیت اقتصادی.
- فراهم‌ساختن شرایط برای استفاده از دانش بومی زنان روستایی در زمینه‌های مختلف، به منظور بومی‌سازی توسعه و پیشرفت منطقه و اشتغال‌زایی برای آن‌ها.
- ایجاد صندوق‌های قرض‌الحسنه و پس‌انداز و ایجاد مشوق‌های مالی در بین زنان برای استفاده از این صندوق‌ها.
- همچنین پیشنهادهایی نیز برحسب نظرات جامعه هدف پژوهش، کارشناسان و نخبگان بومی برای انجام مناسب طرح بیان می گردد:
- ایجاد بازارچه‌های هفتگی و دائمی در سطح دهستان و شهرستان برای عرضه محصولات محلی، صنایع دستی با همکاری سازمان میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان و مشارکت ساکنین.
- برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های فرهنگی و هنری در دهستان‌های شهرستان قلعه‌گنج برای نمایش دستاوردهای زنان از جمله پخت غذا و صنایع دستی محلی و تقدیر از بانوان کارآفرین و مؤفق با هدف ایجاد انگیزه در بین دیگر زنان.
- گسترش برنامه‌های ترویجی و در نظر گرفتن زنان به عنوان مروجین برای ارائه مشاوره به زنان روستایی به منظور افزایش آگاهی و دانش آنان نسبت به نحوهء استفاده صحیح از امکانات و منابع موجود در روستا.
- فراهم‌کردن شرایط حضور و فعالیت زنان در انجمن‌های محلی و شرکت‌های تعاونی.
- فراهم‌ساختن زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی برای مشارکت بانوان در مسائل اداری و سیاسی روستاها.
- توجه جدی به موضوع سواد آموزی در بین زنان روستایی به منظور بالابردن شناخت آن‌ها از توانایی‌ها و همچنین حقوقشان در بین خانواده و اجتماع و تعلیم فرزندان.
- تداوم و گسترش اقدامات توانمندسازی زنان روستایی در راستای توسعه نقش‌آفرینی آنان در فرآیند توسعه و پیشرفت منطقه.

سپاسگزاری

برای انجام این پژوهش از دکتر حاج‌علیزاده (معاون توانمندسازی و خدمات اجتماعی بنیاد علوی)، فرمانداری، بخشداری، مرکز فنی و حرفه‌ای، بنیاد مسکن و کلیه دهیاران و شوراهای روستایی دهستان سرخ‌قلعه شهرستان قلعه گنج قدردانی و سپاسگزاری می‌شود.

منابع

حیدری‌ساربان، و. و باختر، سهیلا. ۱۳۹۶. نقش تعاونی‌های تولید روستایی در ارتقای توانمندسازی روان‌شناختی گندم‌کاران (مورد مطالعه: شهرستان اسلام آباد غرب). مجله راهبردهای توسعه روستایی، ۴ (۴): ۵۷۷- ۵۶۳.

سعیدی، م.، چهارسوقی امین، ح.، واحدی، م.، مؤمن هلالی، ه.، و نوروزی، ع. ر. ۱۳۹۶. بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندی اقتصادی زنان روستایی (مورد مطالعه: شهرستان چرداول، استان ایلام). مجله مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان. ۱۵ (۴): ۱۷۵- ۱۴۹.

شفیعی‌ثابت، ن. و یوسفی، س. ۱۳۹۵. تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی زنان در فراگرد توسعه سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: ناحیه گیلوان و آببر شهرستان طارم). مجله پژوهش‌های دانش زمین، ۷ (۲۵): ۶۱- ۴۴.

کاظمی، ر. ۱۳۹۶. عوامل مؤثر بر توانمندسازی اقتصادی و روانشناختی زنان روستایی شهرستان سلماس. پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد، دانشگاه زنجان.

کتابی، م. ۱۳۸۲. توانمندسازی زنان برای مشارکت در توسعه. مجله رفاه اجتماعی، ۱ (۷)، تهران.

مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان کرمان.

مظفری، م. و ضیایی، م. ص. ۱۳۹۶. بررسی اثرات صندوق‌های مالی خرد بر میزان توانمندی مدیریتی زنان روستایی (مطالعه موردی: منطقه الموت). مجله دانش سرمایه‌گذاری، ۶ (۲۴): ۲۴۹- ۲۳۱.

نوروزی، ع. فرهادیان، ه. و حسینیان، م. ۱۳۹۸. بررسی میزان توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، روان شناختی و خانوادگی زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد منطقه سیستان. مجله راهبردهای توسعه روستایی، ۶ (۲): ۱۴۴- ۱۳۵.

Adekunle, O. O. 2013. Analysis of effectiveness of agricultural extension service in among rural women: a case study of Odeda local government, Ogun State, Nigeria. Journal of Agricultural Science, 5 (12): 65-71.

Al-Shami, S.S.A., Razali, M.M., Majid, I., Rozelan, A. and Rashid, N. 2016. The effect of microfinance on women's empowerment: Evidence from Malaysia. Asian Journal of Women's Studies, 22(3): 318-337.

Awojobi, O.N. 2014. Empowering women through micro-finance: Evidence from Nigeria. Australian Journal of Business and Management Research, 4(1): 1-17.

Bhat, R.A. 2015. Role of Education in the Empowement of Women in India. Journal of Education and Practice, 6(10):188-191.

Bhati, P. 2020. Impact of Microfinance on Financial Empowerment: A study on Rural Women in Semi Arid India. Available at SSRN 3620732.

Das, S. and Singh, P. 2019. Rural Women Empowerment and its Relationship with Economic Development: A Study of Cachar District of the State Assam. IASSI-Quarterly, 38(2): 313-332.

De Vita, L., Mari, M. and Poggesi, S. 2014. Women entrepreneurs in and from developing countries: Evidences from the literature. European Management Journal, 32(3): 451-460.

Dolan, C. and Scott, L. 2009. Lipstick evangelism: Avon trading circles and gender empowerment in South Africa. Gender & Development, 17(2): 203-218.

Building Tools are Effective in Empowering Self Help Groups (SHGs) in Rural India?. International Journal of Bio-resource and Stress Management, 7(5): 1181-1185.

Satyavathi, C.T., Bharadwaj, C. and Brahmanand, P.S. 2010. Role of farm women in agriculture: Lessons learned. Gender, Technology and Development, 14(3): 441-449.

Scott, L., Dolan, C., Johnstone–Louis, M., Sugden, K. and Wu, M. 2012. Enterprise and inequality: A study of Avon in South Africa. Entrepreneurship Theory and Practice, 36(3): 543-568.

Shefner-Rogers, C.L., Rao, N., Rogers, E.M. and Wayangankar, A. 1998. The empowerment of women dairy farmers in India.

Singh, S., Sinha, K.L. and Agrawal, V.P. 2018. Empowering Women through Higher Education. ESSENCE Int. J. Env. Rehab. Conserv. IX (1): 17-22.

Tjilen, A.P., Fitriani, H.T., Maturan, A.Y., Ririhena, S.W. and Manuhutu, F.Y. 2019. Participation in Empowering Women and the Potential of the Local Community Economy, a Case Study in Merauke Regency, Papua Province. Pemberdayaan Ekonomi Masyarakat Lokal Dan Tanggung Jawab Sosial Perusahaan (Local Community Economic Empowerment And Corporate Social Responsibility)(Teori, Konsep, Dan Implementasi Kebijakan Publik): 1-89.

United Nations. 2018. About the sustainable development goals. Retrieved from: https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals.

Kumar, D., Hossain, A. and Gope, M.C. 2013. Role of micro credit program in empowering rural women in Bangladesh: A study on Grameen Bank Bangladesh Limited. Asian Business Review, 3(2): 106-112.

Lal, S.K. and Kumar, S. 2007, February. A study of issues and challenges in Empowerment of Women through their participation in the panchayat raj institution: a case study of Allahabad district of Uttar Pradesh". In Seminar on "Gender Issues and Empowerment of women" Platinum Jubilee of Indian Statistical Institute.

Mahanta, B. 2008. Women empowerment in Assam, a human development approach (Doctoral dissertation).

Naved, R.T. 1994. Empowerment of women: listening to the voices of women. The Bangladesh Development Studies: 155-178.

Orso, C.E. and Fabrizi, E. 2016. The determinants of women's empowerment in Bangladesh: The role of partner's attitudes and participation in microcredit programmes. The Journal of Development Studies, 52(6): 895-912.

Paramanandam, D.A. and Packirisamy, P. 2015. An empirical study on the impact of micro enterprises on women empowerment. Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy.

Salia, S., Hussain, J., Tingbani, I. and Kolade, O. 2018. Is women empowerment a zero sum game? Unintended consequences of microfinance for women's empowerment in Ghana. International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research.

Sangeetha, V., Sharma, N., Wason, M., Singh, P. and Padaria, R.N. 2016. Whether Modular Capacity

Rural Women's Comment on the Impact of the Qale Ganj Local Community Empowerment Plan on Women's Empowerment (Case of Sorkh Qale Township)

Nazila Jeshan Shahriari[1*], Hamid Jalalian[2], Ahmad Haj Alizadeh[3] and Saeid Nasire Zare[4]

Accepted: 24 January 2021 **Submitted:** 4 August 2020

Abstract

This study investigated the empowerment program of the local community of Ghale Ganj city in the Kerman province on the empowerment of women in the villages of Sorkh Qale rural district. This research is used in terms of purpose and in terms of analytical-correlation method. The statistical population was 975 rural women covered by this project in the Qale Sorkh area. 138 samples were obtained based on Cochran's formula. The data collection tool was a researcher-made questionnaire whose validity was confirmed by experts and its reliability was confirmed by Cronbach's alpha coefficient. Distribution and selection of samples were done randomly based on their ratio. According to the results, implementation of this plan in the dimension of personality has increased confidence, sense of independence, value and increased decision-making power in women. In turn, the participation of women in council elections and management in their village in the social dimension has increased. Social credibility is the credibility of ideas and opinions in the family and society, as well as the proper upbringing of children in the family. However, economically, the project has only created an entrepreneurial spirit among women and has not been successful in many economic variables. Therefore, creating conditions in the form of financing, creating appropriate credit and savings funds, and creating diversity in activities and educational programs among women to start economic activities, can lead to employment, savings and diversity in their economic activities. Moreover, according to other research findings, there is a significant relationship between the variables of age, level of education and marital status of women with their empowerment.

Keywords: Empowerment, Rural Development, Rural Women, Ghale Ganj County Development Plan

1 - Ms.A. Geography and Rural Planning, Kharazmi University, Tehran
2 - Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Kharazmi University, Tehran
3 - Social and Empowerment Deputy of Alavi Foundation
4 - PhD student, Geography and Rural Planning, Kharazmi University, Tehran
(*- Corresponding author Email: nazilla.shahriari@gmail.com)
DOI: 10.22048/rdsj.2021.242421.1863